

BEZROZUMNY (59) ai

e oraz o jasne.

sg m N bezrozumny (10). ◇ G bezrozm(e)go (2). ◇ A bezrozm(e)go (4), bezrozumny (3). ◇ I bezrozmym (3). ◇ V bezrozumny (1). ◇ fN bezrozmna (2). ◇ G bezrozm(e)j (1). ◇ A bezrozmna (2). ◇ I bezrozmna (1). ◇ n N bezrozm(e) (3). ◇ I bezrozmym (1). ◇ pl N m pers bezrozmni (4). m an bezrozmni (1). subst bezrozm(e) (4). ◇ G bezrozmnych (5). ◇ D bezrozmym (2). ◇ A m pers bezrozm(e) (1). subst bezrozm(e) (4). ◇ I m, f, n bezrozm(e)mi (3). ◇ V m pers bezrozmni (2).

W funkcji rzeczownika (11).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

Nierozumny, nierozsądny, niemądry, głupi, bezsensowny; *insensatus BartBydg; brutus Calep; expers rationis, irrationabilis, temerarius Cn* (59) : *BartBydg* 75; *GórnDworz Ny*; Tákże thez čás wieku náfzego/ komu gi da Pan Bog przetrwác/ ieft ná trzy części rozdzielon. Bo pirwízy dzień známionuie młodość náfzę bezrozmna *RejPos* 40; *KuczbKat* 135; *BielSpr* 46; Rozum przeprzełz/ ále vporu bezrozmego nigdy. *SkarJedn* 297; *Calag* 538b; *SkarŻyw* 337; Gdyż tá ieft wola Boża/ ábyście dobrze czyniac/ zátłumiáli nieumiejętność bezrozmnych ludzi. *CzechEp kt*, *3v, 1, 181; *GórnRozm Bv*; Brutus – Bezrozmni, czieleń, nieuk. *Calep* 140b; *GórnTroas* 24; *LatHar* 317; tákże Bog podał ie w vmył bezrozumny *WujNT Rom* 1/28; Abowiem rádži znoście bezrozumne: będąc fami rozumnymi. *WujNT 2.Cor* 11/19, s. 424, 1.*Rom* 1/21, 31, 2/20, *Gal* 3/1, 3, s. 658; *SarnStat* 897.

Szeregi: »błahy i bezrozumny«: Błahyc to y bezrozumny będącie dowód *BiałKat* 311.

»mały a bezrozumny«: Acz to niekthorzy gánili/ powiedaiac iz dziatki mále á bezrozumne nie mogą przyiac Duchá fwiętego. *RejPos* 153.

»niemądry i bezrozumny«: wżákże żaden z nich nigdy ták nie mądry y bezrozumny nie był żeby fię nád Papieżá y ftary Rzym ftolicę Piotrá S. podnošic *SkarJedn* 174.

»rozkiełznany a bezrozumny«: Swowola ieft/ rozkiełznána/ á bez rozumna wola *GórnRozm* B3.

»sprosny i bezrozumny«: Oštátniego pokarania ludu Izráelłkiego ná pułzczy/ Moyzełz w nárzekaniu fwym/ dawa przyczynę niewdźięczność: mowiac: Y tákże to oddawác Pánu Bogu ludzie fprofný y bez rozumny? *PowodPr* 18.

W *przen* (1) : Abowiem człowiek mądry nie ma czekác tego áby go fráfunk opušcił/ bo fie s tym trudno rozmowic/ áby ná czyiej rádziej przeftał/ gdyż to ieft bezrozumny pan. *RejZwierc* 150v.

a. W *odniesieniu do istot (rzeczy), które z natury swojej nie mają rozumu (w przeciwstawieniu do istot z natury obdarzonych rozumem, tj. ludzi)*; *irrationabilis Vulg* (16) : A rzeká bezrozumna/ rozumnym przyganiacia/ ciáło męczeniika fwiętego iuż vmárle/ ná ieden kámieñ wyniołá *SkarŻyw* 403; *LatHar* 354; [ludzie niestateczni] Co Bog/ co zakon każe/ [...] Wiedzac przedšię fwowolnie vdaiá fię ná złošc Iáko Muł álbo Ošieł bez rozumni ktemu Czyniac fię/ ciálu fluzá á brzuchowi fwemu. *KołakSzczęšl* A4.

Wyrażenia: »bestyja bezrozumna« (4): *CzechRozm* 242; což to ieft inšzego iedno Lucyperowá pychá/ y hárdošc [...] šobie rozumienie Pišmá š. przywłázcžac/ á inšzych wšyřtkich zá beřtye bezrozumne/ [...] poczytác. *ReszPrz* 97; *LatHar* 393; Ale niewdźięczności flufznie fie káždy dźiwowác

może [...] gdyż miłość miłością/ dobre dobrym/ oddawać iest rzecz wrodzona: nietylko człowiekowi ale beftyam bez rozumnym. *PowodPr* 17. Cf »plugawy i bezrozumny«.

»bydło bezrozumne«: A ci iako bydło bezrozumne/ z przyrodzenia ná włowienie y fkázę/ bluźniąc to czego niewiedzą w zátroceniu łwym zágina *WujNT* 2.*Petr* 2/12.

»bezrozumne źwirzę; zwier bezrozumny« (4 : 1): piżą iż człowiek nie łam łie tylko łobie rodzi iako bezrozumne źwirzę/ ale część łobie/ część oyczyźnie/ á część też przyiacielom. *RejZwierc* 103; [*w niebie*] nie máłz zwieru bezrozumne⁸⁰/ y człowieká złośliwego *LatHar* 598, 215, 559, 667.

Szeregi: »bezduszny, nieczuły i bezrozumny«: [*Bog*] inłze też rzeczy/ z Bolkiey łwey opátrności/ chciał dla łiebie záchowác/ iako Anyoły/ żywioły/ rzeczy bezdułzne/ nieczułe/ y bezrozumne. *LatHar* 674.

»plugawy i bezrozumny«: Plugáwey y bezrozumney beftyey/ do gory Syon przyłtápíc łię nie godzi *LatHar* 393.

»rozumne i bezrozumne«: Tám ná przedziwny Máiełtat Páná BOgá włzechmogácego/ Święci łiego nieprzełtáynie pogłádáią: á w nim y łámych łiebie/ y włzelkich rzeczy rozumnych/ y bezrozumnych dołkonáłości y łliczności widząc/ niewyłłowionej połciechy nieodmiennie wzywáią *LatHar* 595.

W funkcji wyzwiska (1):

Wyrażenie: »bezrozumne bydłę«: dla tego łch [*Luteranów*] łelzłcze popędłliwe duchy zowie/ grube pnie/ prozne kloce/ hárde Olbrzimy/ drápiące kotki/ butle y ceklarze/ bez rozumne bydłétá/ zwádlliwe á burzące bydłó *ReszPrz* 66.

b. *W odniesieniu do ludzi, którzy tracą lub utracili rozum, tj. do szaleńców, obłąkanych, pomyłonych* (11) : á nie ktorzi łnich powiedáią łłz [*sok tej czerwonej gliki*] zołádku łest niedobri y oczi zacmiewa, y łez czini człowieka bez rozumnego *FalZioł* I 22a; Rozgniewał łie Saul łzedł łam zá nimi/ ale niłzi włzedł do Náyołh słtał łie iako bezrozumny/ ziąwłzy s łiebie krolewlkie odzycenie/ cáłá noc łpiewał z drugimi. *BielKron* 66, 80, 320v; *BudNT* 2.*Cor* 11/16; *Permotus* – Bezrozumni. *Calep* 785b; *WujNT* 2.*Cor* 11/16, 16.

Zwrot: »biegác jako bezrozumny«: ktorzy po ryńkách Cárogrockich biegáiąc iako bez rozumni/ Oyce ony S. y Zbor łch potępili/ y ná Láćinniki wołali *SkarJedn* 320.

Szeregi: »nikczemny a bezrozumny«: á oczymá y twemi y włzyłkich łńzyłch widziáne były/ iákiemiby rozłádkámi/ łiebie nikczemnym á bezrozumnym łzaleńcem [*ignavissimum, stupidissimum*] być włzyłcy ołádzili? *ModrzBaz* 40.

»szalony a bezrozumny«: á przedłię łie iáwnie z łnich [*bogaczy*] łmieie/ zowác łie łzalonemi á bezrozumnemi łudźmi *RejPos* 82v.

Synonimy: bezhumny, bláhy, blázen, ciełę, głupi, niemądry, nieroztropny, nieuk, rozkielznany, sprosny, swowolny, uporny; **a.** bezduszny, nieczuły, plugawy; **b.** nikczemny, szalony.

Cf **NIEBEZROZUMNY, NIEROZUMNY, PRZEZROZUMNY**